

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Серія заснована у липні 2006 р.

ВІСНИК ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: Економіка

Том 26. Випуск 1(86). 2021

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Odesa I.I. Mechnikov National University

Series founded in July, 2006

**ODESA NATIONAL
UNIVERSITY
HERALD**

Series: Economy

Volume 26. Issue 1(86). 2021

Засновник: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Редакційна рада:

І. М. Коваль, д-р політ. наук (*голова ред. ради*); **В. О. Іваниця**, д-р біол. наук (*заступник голови ред. ради*); **С. М. Андрієвський**, д-р фіз.-мат. наук; **В. В. Глебов**, канд. іст. наук; **Л. М. Голубенко**, канд. філол. наук; **Л. М. Дунаєва**, д-р політ. наук; **В. В. Заморов**, канд. біол. наук; **О. В. Запорожченко**, канд. біол. наук; **О. А. Іванова**, д-р наук із соц. комунікацій; **В. Є. Круглов**, канд. фіз.-мат. наук; **В. Г. Кушнір**, д-р іст. наук; **В. В. Менчук**, канд. хім. наук; **М. О. Подрезова**, директор Наукової бібліотеки; **Л. М. Солдаткіна**, канд. хім. наук; **В. І. Труба**, канд. юрид. наук; **В. М. Хмарський**, д-р іст. наук; **Є. А. Черкез**, д-р геол.-мінерал. наук; **Є. М. Черноіваненко**, д-р філол. наук.

Редакційна колегія серії «Економіка»:

О. В. Горняк, д-р екон. наук (*головний редактор*), **І. А. Ломачинська**, канд. екон. наук (*відповідальний секретар*), **Л. М. Алексеєнко**, д-р екон. наук, **Н. І. Гражевська**, д-р екон. наук, **О. І. Котикова**, д-р екон. наук, **Е. А. Кузнєцов**, д-р екон. наук, **Є. І. Масленников**, д-р екон. наук, **В. М. Мельник**, д-р екон. наук, **І. М. Нєнно**, д-р екон. наук, **О. В. Побережець**, д-р екон. наук, **А. О. Старостіна**, д-р екон. наук, **С. О. Якубовський**, д-р екон. наук, **Du Chunbu**, Candidate of Economic Sciences, Researcher (Central University of Finance and Economics, China), **Oleg Curbatov**, PhD Management in Science, Associate Professor (University of Paris 13 – CEPN, France).

Editorial council:

I. M. Koval, (*Editor-in-Chief*), **V. O. Ivanytsia**, (*Deputy Editor-in-Chief*), **S. M. Andriievskiy**, **V. V. Hliebov**, **L. M. Holubenko**, **L. M. Dunaieva**, **V. V. Zamorov**, **O. V. Zaporozhchenko**, **O. A. Ivanova**, **V. Ye. Kruhlov**, **V. G. Kushnir**, **V. V. Menchuk**, **M. O. Podrezova**, **L. M. Soldatkina**, **V. I. Truba**, **V. M. Khmarskiy**, **Ye. A. Cherkez**, **Ye. M. Chernoiivanenko**.

Editorial board of the Series “Economics”:

O. V. Horniak, **I. A. Lomachynska**, **L. M. Aleksieienko**, **N. I. Hrazhevskia**, **O. I. Kotykova**, **E. A. Kuznietsov**, **Ye. I. Maslennikov**, **V. M. Melnyk**, **I. M. Nienno**, **O. V. Poberezhets**, **A. O. Starostina**, **S. O. Yakubovskiy**, **Du Chunbu**, **Oleg Curbatov**.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 11465–338Р від 07.07.2006 р.

Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.
Серія «Економіка» включено до переліку наукових фахових видань України
в галузі економічних наук (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України від 17 березня 2020 року № 409 (Додаток 1)

Галузь науки: економічні.

Спеціальності: 051 – Економіка; 071 – Облік і оподаткування;
072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент;
075 – Маркетинг; 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність;
292 – Міжнародні економічні відносини

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus

Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет
відповідно до рішення вченої ради Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
(від 23 лютого 2021 року протокол № 8)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою
програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Зара А. Є. СВІТОВИЙ РИНОК КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ЧИННИКИ ВПЛИВУ І ТЕНДЕНЦІЇ.....	8
Пащинська К. С. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ ОСВІТИ І НАУКИ.....	15
Шароян Ф. А. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	22

РОЗДІЛ 2 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Каневська І. М. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ.....	28
Нестеренко С. С. РОЛЬ ДІАГНОСТИКИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ І НАРОЩУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ.....	33
Романуша Ю. В. ПЕРЕДУМОВИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ ЄС В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	39

РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Воловик О. І., Курсенко Ю. А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ТА МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ.....	46
Кононова О. Є. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	55
Постова В. В. ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНИХ ІНІЦІАТИВ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ.....	61
Решетнікова О. В., Даниленко В. І., Боровик Т. В. ЛОГІСТИКА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	66
Рябенька М. О. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	72
Татар М. С. ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	77
Філюк Г. М., Литвиненко Т. М. БРЕНДИНГ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ ВРАЖЕНЬ.....	84
Яцюк Д. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ.....	91

РОЗДІЛ 4 РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Сахно Т. А. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ «ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА»: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ.....	98
--	----

РОЗДІЛ 5 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Верстяк А. В.
ЕКОЛОГІЧНИЙ СЛІД У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ
КРАЇН/РЕГІОНІВ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ..... **104**

Музика Н. М., Маланчук М. С.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ БАЗОЮ ДАНИХ
ДЛЯ РОЗВИТКУ 3D-КАДАСТРУ..... **110**

РОЗДІЛ 6 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Поляріна Є. С., Акімова О. В.
ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
ТА АНАЛІЗ ВИДАТКІВ ЗА БЮДЖЕТНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ..... **114**

РОЗДІЛ 7 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Березовська Л. О., Долженко І. І.
ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ..... **123**

Віленчук О. М.
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ **130**

Матвієнко Г. А.
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ..... **135**

РОЗДІЛ 8 СТАТИСТИКА

Марець О. Р., Панчишин Т. В., Прокопович-Павлюк І. В.
СУЧАСНІ БІЗНЕС-МЕТРИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ ЗАХОДІВ..... **141**

РОЗДІЛ 9 МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Приймак В. І., Голубник О. Р.
НЕЧІТКІ МОДЕЛІ АНТАГОНІСТИЧНИХ ІГОР..... **147**

НАШІ АВТОРИ..... **153**

CONTENTS

SECTION 1

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Zara Andrei

WORLD COMMERCIAL REAL ESTATE MARKET
UNDER COVID-19 PANDEMIC: INFLUENCES AND TRENDS..... 8

Pashynska Kseniia

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FIELD OF EDUCATION AND SCIENCE.....15

Sharoian Fato

GENERALIZED ANALYSIS OF APPROACHES TO DIVERSIFICATION OF EXPORT ACTIVITIES.....22

SECTION 2

ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

Kanevska Irina

FORMATION OF A MANAGEMENT SYSTEM MARKETING OF EDUCATIONAL SERVICES.....28

Nesterenko Svetlana

THE ROLE OF DIAGNOSTICS IN THE STRATEGIC PLANNING SYSTEM
AND INCREASING REGIONAL COMPETITIVE ADVANTAGES..... 33

Romanusha Yuliia

PREREQUISITES FOR HARMONIZATION
OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE
WITH THE EU EDUCATIONAL SPACE IN THE CONDITIONS
OF FORMATION OF THE KNOWLEDGE ECONOMY.....39

SECTION 3

ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Volovyk Olena, Kursenko Yulia

ACHIEVING COMPETITIVE ADVANTAGE THROUGH INTEGRATION
OF LOGISTICAL AND MARKETING EFFORTS 46

Kononova Oleksandra

METHODOLOGICAL ASPECTS OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF USE
OF INNOVATIVE DEVELOPMENT STRATEGIES AT CONSTRUCTION ENTERPRISES..... 55

Postova Valentyna

USE OF CLUSTER INITIATIVES IN THE RESTAURANT DEVELOPMENT SYSTEM OF UKRAINE.....61

Reshetnikova Olga, Danylenko Viktoriya, Borovik Tatiana

LOGISTICS AS ENSURING FACTOR OF UKRAINES COMPETITIVENESS
IN THE FIELD OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY.....66

Riabenska Maryna

STRATEGIC PLANNING IN HOTEL AND RESTAURANT ESTABLISHMENTS.....72

Tatar Maryna

PRINCIPLES OF BUSINESS ENTITIES SOCIO-ECONOMIC INTERACTION
IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES77

Fyliuk Halyna, Lytvynenko Tetiana

BRANDING IN THE MODERN EXPERIENCE ECONOMY.....84

Yatsiuk Dmytro

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INTERNET COMMUNICATIONS.....91

SECTION 4

DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE POTENTIAL AND REGIONAL ECONOMY

Sakhno Tetiana

THEORETICAL ASPECTS OF THE PHENOMENON «TERRITORIAL COMMUNITY»:
CONCEPTS AND FEATURES.....98

**SECTION 5
ECONOMY OF NATURAL RESOURCES MANAGEMENT
AND ENVIRONMENT PROTECTION**

Verstiak Andrii
ECOLOGICAL FOOTPRINT IN RESEARCHES OF ECOLOGICAL COUNTRY/REGIONAL
CONVERGENCE: CRITICAL LITERATURE REVIEW.....104

Muzyka Nataliia, Malanchuk Mariia
RESEARCH OF SPATIAL DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS
FOR THE DEVELOPMENT OF 3D-CADASTRE..... 110

**SECTION 6
DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMY, SOCIAL ECONOMY AND POLITICS**

Poliarina Yelyzaveta, Akimova Olena
FINANCIAL SUPPORT FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS
AND ANALYSIS OF EXPENSES BY BUDGET CLASSIFICATION..... 114

**SECTION 7
MONEY, FINANCES AND CREDIT**

Berezovskaya Lyudmyla, Dolzhenko Inna
TAX REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES
OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE.....123

Vilenchuk Oleksandr
METHODICAL APPROACHES TO FORMATION OF TARIFF POLICY
IN THE AGRICULTURAL INSURANCE SPHERE.....130

Matviienko Halyna
DIGITAL TRANSFORMATION OF PUBLIC FINANCE IN UKRAINE..... 135

**SECTION 8
STATISTICS**

Marets Oksana, Panchyshyn Taras, Prokopovych-Pavlyuk Iryna
MODERN BUSINESS METRICS FOR EVALUATION
OF EFFICIENCY OF MARKETING MEASURES..... 141

**SECTION 9
MATHEMATICAL METHODS, MODELS
AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMY**

Pryimak Vasyl, Holubnyk Olga
FUZZY MODELS OF ANTAGONISTIC GAMES..... 147

OUR AUTHORS.....153

РОЗДІЛ 4

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.14:352

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-86-15>

Сахно Т. А.

Черкаський державний технологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ «ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА»: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Розглянуто характерні особливості територіальних громад у загальному теоретико-методологічному аспекті. Проведено огляд наукових підходів до визначення поняття «територіальна громада» зарубіжних та українських дослідників крізь призму розвитку місцевого самоврядування, які є актуальними й на сучасному етапі соціально-економічного зростання. Висвітлено теоретичні аспекти сутності даного феномену в процесі розвитку теорій та підходів шляхом виокремлення характерних ознак громади. Здійснено системний аналіз теоретичних дискусій, класифікаційних ознак та наукових підходів. Досліджено особливості поняття «територіальна громада» як політичного, соціального та економічного феномену місцевого самоврядування. На основі різноманітних зарубіжних та вітчизняних досліджень із даного питання сформовано власний концептуальний підхід за певними характерними критеріями.

Ключові слова: громада, територіальна громада, місцеве самоврядування, ознаки громади, наукові підходи.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси та їх інтенсивність стали поштовхом до здійснення децентралізації влади в Україні, яка вважається однією з найбільш удалих реформ на сучасному етапі розвитку держави.

Перерозподіл влади та ресурсів між державою та органами місцевого самоврядування передбачає використання системного інструментарію в регулюванні соціально-економічного простору та досягнення макроекономічної стабільності територій та держави у цілому.

Підґрунтям змін у територіальній організації влади стали європейські моделі та сучасні підходи до муніципального управління, розвитку місцевої демократії. У системі місцевого самоврядування України ключове місце належить територіальним громадам – суб'єктам публічної влади, головним носіям функцій та повноважень на локальному рівні. Територіальна громада є потужним важелем стимулювання економічної активності території шляхом стратегічного планування місцевого розвитку, спрямованого на оздоровлення економіки, підвищення життєвого рівня та добробуту громадян, задоволення інтересів, потреб, прав і свобод людини.

Зміцнення ролі територіальної громади як гаранта у забезпеченні організації власної життєдіяльності зумовлює необхідність теоретичного осмислення та дослідження сутності даного поняття як соціально-економічного явища місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичні процеси становлення та розвитку громадянського суспільства з його соціальними, політичними, економічними відносинами зумовили формування різних поглядів та підходів до поняття «територіальна громада». Теоретико-методологічні питання територіальних громад є предметом дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед значної кількості наукових публікацій, в яких досліджено феномен «територіальна громада» за різними аспектами та характерними ознаками, варто виокремити таких учених: М.О. Баймуратова [9], Д. Барнса [4],

О.М. Батанова [8], І.І. Бодрову [19], Т.Г. Бондарук [13], І.П. Бутко [14], Я. Варду [11], Ж. Гербера [7], К. Іонасеена [2], В. Клосовскі [11], О.Ю. Мороз [12], Ю.В. Наврузова [18], М.П. Орзіха [17], Е. Остром [6], Н.І. Руду [15; 16], О.І. Сушинського [10], Р. Уоррена [3], Д. Хіллера [1], Р. Шаффера [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне існуючим розробкам, слід зазначити, що виклики територіальних утворень, які є первинними суб'єктами місцевого самоврядування з носієм функцій та повноважень через органи самостійної публічної влади, є актуальним і дискусійним напрямом досліджень, тому виникає потреба у загальнонауковому теоретико-методологічному осмисленні сутності поняття «територіальна громада», що уможливить виокремлення її характерних ознак та аспектів як соціально-економічного явища.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розгляд еволюції поглядів зарубіжних та вітчизняних науковців щодо змісту дефініції «територіальна громада», виділення її характерних ознак та класифікація наукових підходів. На основі аналізу і систематизації існуючих результатів досліджень сформувані власний концептуальний підхід до визначення територіальної громади за певними характерними особливостями.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існують різні визначення, які пов'язані з громадою. Найбільшого поширення набули терміни «територіальна громада», «територіальний колектив», «місцеве співтовариство», «місцева спільнота», «комуна», «громадське утворення».

Еволюція поглядів науковців стосовно сутності терміна «територіальна громада» як складової частини місцевого самоврядування зазначає різні підходи дослідження та неоднозначність його визначення. Основний пріоритет у виокремленні підходу до формування, життєдіяльності та розвитку громади надано характеристиці певної ознаки або їх сукупності.

У середині ХХ ст. західні вчені почали досліджувати соціальні групи людей (місцеві співтова-

риства, комуни, колективи), внутрішні та зовнішні процеси взаємодії, управління на місцевому рівні, вплив осередку на розвиток суспільства у цілому. Так, представник американської науки Д. Хіллер (1955 р.) розглянув понад 90 визначень територіальних співтовариств та трактував поняття як територіально відокремлене об'єднання індивідів, міцно пов'язаних між собою соціальними установками. За результатами досліджень учений виділяє основні ознаки громади: територія, соціальні та загальні зв'язки [1, с. 118]. На думку науковця, пріоритет належить місцю розташування та соціальної взаємодії як важливим елементам громадянського життя спільноти.

Європейський учений К. Іонасен (1959 р.) указує такі ознаки громади: населення; територія; спільна соціальна система та культура, які об'єднують діяльність членів громади; взаємопов'язані спеціальності громади та поділ праці в них; корпоративні спрямування до вирішення місцевих викликів; незалежність та єдність громади [2, с. 20–21].

Американський соціолог Р. Уоррен (1970 р.) характеризує громаду за такими елементами: «первинні групові відносини; автономія; життєздатність; розподіл влади; участь; ступінь прихильності; ступінь неоднорідності; ступінь контролю з боку сусідства». Автор зауважує, «що деякі загальноприйняті характеристики спільноти – автономія, життєздатність і широкий розподіл влади – можуть бути несумісними» [3, с. 14].

Великий внесок у дослідження поняття та ознак комуни зроблено групою науковців під керівництвом Д. Барнса. У напрацюваннях виділено системний, комплексний підхід: спільнота людей, яка належить до громади, зі своєю традиційно-культурною спадщиною; взаємозв'язки, взаємодія між членами громади (родинні, соціальні, територіальні інтереси, зв'язки); громада як колективний споживач в економічному вимірі; громада як суб'єкт місцевого самоврядування із владними повноваженнями, як учасник стимулювання виробництва та забезпечення місцевих жителів громадськими послугами; громада як представник місцевої спільноти у політичному напрямі, суб'єкт процесу управління територією [4, с. 348–349]. На нашу думку, група дослідників Д. Барнса охарактеризувала громаду досить розширено, але не наголошено на економічних аспектах її життєдіяльності, формуванні фінансового та ресурсного складників, що є основою спроможності громади до існування як суб'єкта економічних відносин.

Р. Шаффером (1989 р.) визначено підхід зі складників: якісний – рівень життя жителів громади, екологічний – природно-географічне розташування громади; соціологічний – внутрішні та зовнішні соціальні відносини громади; етнографічний – певний спосіб життя у культурному просторі; економічний – наявність ресурсного забезпечення та взаємодія суб'єктів економічних відносин у громаді [5, с. 4]. Науковець зазначив комплексний підхід з елементами, які стосуються всіх напрямів життєдіяльності територіального утворення. Акцент на важливості економічного підходу до розвитку громади розширює її сутність як самостійної адміністративно-територіальної одиниці.

Е. Остром (2010 р.) розглядає громаду як визначене утворення індивідуумів, спрямовану на управління власними ресурсами в довгостроковій перспективі за певними правилами та соціальними нормами відповідно до локальних умов [6].

Автор розглядає громаду як початковий елемент громадянського суспільства з певними соціально-економічними відносинами місцевого рівня.

За Ж. Гербером (2011 р.) територіальна громада – самоорганізоване утворення з визначеною публічною політикою, власним правом на управління місцевим майном [7, с. 189]. Наведена характеристика належить до правового підходу до визначення акцентів щодо управління територіальною одиницею.

Дослідження територіальних громад українськими науковцями розпочато відносно недавно – у 90-х роках ХХ ст. У період, коли Україна отримала незалежність, актуальності набувало питання формування нової моделі управління в державі. Інтенсивність європейських інтеграційних процесів активізувала потребу в розвитку українського місцевого самоврядування, децентралізації влади в державі та необхідності залучення громадського суспільства до здійснення публічного управління, чим зміцнило роль територіальної громади в організації її життєдіяльності. На основі досвіду, напрацювань та досліджень західних та американських науковців українські дослідники формують своє бачення громади та її ознак, ураховуючи реальність української державності.

Науковець О.М. Батанов (2001 р.) зазначає важливість соціальної поведінки та взаємовідносин у суспільстві, основою є традиції, пов'язані з особливостями певної місцевості, історичним, соціально-правовим, національно-культурним досвідом; соціально-демографічна взаємодія у проявах інтересів території, громади, окремих її жителів [8, с. 47–57].

За М.О. Баймуратовим (2001 р.) ознаками громади є:

- територіальна – спільне проживання осіб (жителів) у межах певної територіальної одиниці;
- інтегративна – об'єднання всіх жителів певної території у громаду, які проживають в її межах на постійній основі, незалежно від громадянства, як українці, так особи без громадянства, іноземні громадяни, а також допустимо включення до членства в громаді біженців та переміщених осіб;
- інтелектуальна – за основу територіальної громади взято питання локального значення, а саме розширені специфічні для місцевості системні індивідуально-територіальні інтереси та зв'язки місцевого громадянства;
- майнова – територіальна громада є суб'єктом комунальної власності, якій належать майно (рухоме й нерухоме), прибутки місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності відповідних територіальних громад;
- фінансова – члени територіальної громади є платниками місцевих податків і зборів [9, с. 122–123]. Дослідник розширив характеристику елементів громади та охопив важливі напрями – фінансовий та майновий складники як чинники її життєдіяльності та спроможності.

О.І. Сушинський (2003 р.) визначив такі ознаки громади:

- адміністративно-територіальна одиниця – село, селище, місто;
- сукупність жителів певної територіальної одиниці на основі постійного проживання;
- присутність колективних інтересів, побудованих на колективній свідомості громадян;
- внутрішні взаємозв'язки між членами спільноти;
- наявність публічних органів місцевого управління [10, с. 48–49].

Науковець зазначає, що для громади важливі елементи територіально-соціального складника з місцевим управлінням.

Я. Варда, В. Ключовські (2003 р.) визначають сутність громади такі характеристики:

- жителі громади як угруповання самостійних суб'єктів правовідносин;
- суб'єкт бюджетного права та комунальної власності;
- суб'єкт місцевого самоврядування;
- угруповання трудового потенціалу;
- осередок зі своєю історичною та культурною спадщиною [11, с. 43].

Автори ґрунтовно визначають сутність територіальної громади, вказують не лише на соціальний складник, а враховують політичні та економічні риси, притаманні громаді як суб'єкту системи місцевого самоврядування.

О.Ю. Мороз (2008 р.) виділяє такі характерні ознаки територіальної громади:

- «спільна територія існування (що може включати проживання, роботу, володіння нерухомим майном);
- спільні інтереси у вирішенні питань життєдіяльності;
- соціальна взаємодія у процесі реалізації цих інтересів;
- психологічна самоідентифікація кожного члена з громадою;
- спільна комунальна власність;
- сплачування комунальних податків» [12].

На думку Т.Г. Бондарук (2009 р.), територіальна громада має ознаки спільноті у:

- постійному проживанні в межах самостійної територіальної одиниці;
- комунальній власності (місцеве майно, бюджет, земельні, природні ресурси та ін.).

Науковець наголошує на законодавчо визначеному праві утворення на самостійному місцевому управлінні в рамках законодавства держави і характеризує громаду так:

- спільність людей, між якими відсутня ієрархічна підпорядкованість;
- самоврядування здійснюється в межах законів через власні обрані уповноважені органи управління з урахуванням думки місцевих жителів – членів громади;
- має право власності та управління комунальним майном;
- має право об'єднувати свої майнові, фінансові ресурси з іншими громадами шляхом взаємодомовленостей для реалізації загальних взаємовигідних проєктів [13, с. 13].

На думку автора, незалежність – відсутність підпорядкованості, право власного виробу, реалізація цілей жителів громади через органи управління є основою формування стратегії управління майном і ресурсами всередині спільноти. Добровільне об'єднання між громадами має підвищити життєздатність території та її жителів.

Аналіз поглядів науковців відносно ознак громади вказує на те, що ключовими приналежностями громади є територія та соціальні зв'язки. Дослідники М.О. Баймуратов [9], Я. Варда В. Ключовські [11], О.Ю. Мороз [12], Т.Г. Бондарук [13] у вивченні досліджуваного напрямку до загальних ознак громади додали економічні складники: спільну комунальну власність та сплачування податків і зборів. Опрацювання літературних джерел дає змогу дійти висновку про те, що значна більшість авторів виокремлює критеріальні ознаки громади та характеризує громаду за певними підходами.

І.П. Бутко (1992 р.) розглядає громаду як територіальний колектив – «це люди, які мешкають у певних територіальних межах та об'єднані спільними інтересами» [14, с. 8]. Автор акцентує увагу на територіальному складнику та його мешканцях, пов'язаних між собою громадськими зв'язками.

На думку Н.І. Рудої (1993 р.), територіальна громада – «спільність, що здійснює свої функції в різних сферах життєдіяльності, яка об'єднана спільними інтересами і формується в межах спільного проживання людей» [15, с. 236]. У даному контексті науковець розглядає утворення спільноти з позиції спільних інтересів між членами громади, соціальної взаємодії та зв'язків між ними. Перевага думки автора схильна до соціального підходу. Але в подальшому Н.І. Руда (2001 р.) охарактеризувала громаду як «визнану законом групу людей, яка володіє правом на місцеве самоврядування і виражає свою волю в самостійному вирішенні місцевих справ, єдиному зверненні до державних органів і посадових осіб місцевого самоврядування» [16, с. 203]. Автор акцентує увагу на локальному юридично-правовому аспекті активної участі жителів території в процесах утворення та життєдіяльності громади через внесення пропозицій до державних та місцевих органів управління.

М.П. Орзіх (1995 р.) визначає територіальну громаду як «первинний суб'єкт місцевого самоврядування, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори» [17, с. 67]. На думку автора, громада є суб'єктом місцевої самоорганізації, а мешканці території не обов'язково повинні бути громадянами держави, але мають працювати або володіти нерухомістю та сплачувати податки у певній місцевості, що вказує належність до територіальної й економічної ознак.

За Ю.В. Наврузовим (2000 р.) територіальна громада визначена як «певний соціальний організм, визначальною ознакою якого є узгодженість, гармонійність суспільних і індивідуальних потреб та інтересів [18, с. 224]. Автор наголошує на тому, що наявність соціального складника є запорукою збалансованості у досягненні спільних цілей та потреб у громадянському суспільстві території.

Вітчизняна дослідниця І.І. Бодрова визначила основні підходи та ознаки територіальної громади. Підходи: територіальний – проживання осіб на певній території в населених пунктах; інтелектуально-комунікативний – інтеграція місцевих інтересів між членами громади, що призводить до соціальної взаємодії; публічно-правовий – визнання, реалізація, гарантування місцевих публічно-правових інтересів; комплексний – специфічна форма управління самоврядування під упорядкованим впливом держави. Ознаки: територіальна, інтеграційна, історико-культурна, інтелектуально-комунікативна, місцеві інтереси, функціонально-цільова активність, організаційна, нормативно-правова, майнова [19, с. 71].

Попри розмаїття наведених вище підходів визначено певні елементи подібності, що дає змогу виокремити характерні ознаки, які групують основні концептуальні підходи до розуміння сутності територіальної громади.

На нашу думку, базовими ознаками громади є спільність у: локальних (територіальних) межах;

комунальній власності; соціальному та економічному напрямках; правах та повноваженнях у вирішенні питань місцевого розвитку; соціальній взаємодії; культурі; психологічній згуртованості.

На підставі вивчення еволюції поглядів учених та різноманітності підходів у визначенні характеристик і ознак громади, на нашу думку, їх варто згрупувати у чотири основних концептуальних підходи:

- територіальний – проживання населення на певній території;
- соціологічний – спільність зовнішніх та внутрішніх соціальних інтересів та взаємовідносин локального утворення;
- правовий – дотримання прав, свобод та волевиявлення жителів спільноти відповідно до законодавства держави;
- комплексний – об'єднання, яке має свою адміністративно-територіальну, організаційно-правову, соціально-функціональну, ресурсно-фінансову основу.

Автор є прибічником комплексного підходу, коли територіальна громада діє як адміністративна одиниця із внутрішніми та зовнішніми зв'язками, яка є частиною регіону, має правове підґрунтя, місцеву публічну систему управління, ресурсний складник, удосконалює свою життєдіяльність та соціальну взаємодію з метою поліпшення рівня життя населення території. Під категорією «комплексний підхід» розуміємо поєднання концептуальних підходів: територіального, соціологічного, правового, економічного, ресурсного, інституційного.

Висновки і пропозиції. У процесі еволюції феномену «територіальна громада» змінювалися погляди дослідників стосовно підходів до визначення її сутності. Спочатку громади сприймалися як утворення з місцевим населенням, спільною територією проживання, соціальною взаємодією. Із розвитком суспільства відбулися зміни життєдіяльності громад. Очевидним є факт, що існування утворення неможливе без основного складника – економічного, який сприяє життєздатності, спроможності територіальної громади до подальшого розвитку.

У зарубіжному та українському науковому середовищі присутня розбіжність поглядів та підходів до дефініції «територіальна громада». Наукові праці вчених характеризуються комплексністю підходів, які поєднують соціальні, географічні, економічні, політичні, правові, просторові, управлінські аспекти. Різноманітність підходів до розуміння поняття «громада» дослідники виокремлюють через сутнісні характеристики з певними властивими ознаками, які висвітлюють спільноту за територіальним, соціальним, юридичним та економічним критеріями.

Сьогодні територіальна громада розглядається як пункт економічного зростання з новим демократичним підходом до управління. Збільшення можливостей, компетенцій, спроможності громад залежить від побудованого належним чином врядування та фінансування, якісного використання ресурсів та узгодженості всіх систем території, а саме публічної, управлінської, економічної, соціальної, екологічної, промислової, комунікаційної, інституційної, інформаційної.

Список використаних джерел:

1. Hillery G.A. Definitions of Community : Areas of Agreement. *Rural Sociology*. 1955. Vol. 20. № 2. P. 111–123.
2. Jonassen C.T. Community Typology. *Community Structure and Analysis*. 1959. P. 20–21.
3. Warren R. The Good Community – What would it be? *Journal of the Community Development Society*. 1970. Vol. 1(1). P. 14.
4. Молодожен Ю.Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України. *Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету*. 2006. № 2. С. 347–352. URL: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1100.pdf> (дата звернення: 04.03.2021).
5. Shaffer R. Community Economics. Economic Structure and Change in Smaller Communities. Ames : Iowa State University Press, 1989. P. 4.
6. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности / пер. с англ. Москва : ИРИСЭН, Мысль, 2010. 447 с.
7. Gerber J.D., Nahrath S., Csikos P., Knoepfel P. The role of Swiss civic corporations in land use planning. *Environment and Planning A* 43. 2011. P. 185–204.
8. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні : монографія ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2001. С. 47–57.
9. Баймуратов М.О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. Муніципальне право України : підручник / за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. Київ, 2001. С. 122–123.
10. Сушинський О.І. Місцеве самоврядування в Україні: концептуальні засади статусу та діяльності виконавчих органів. Львів : Афіша, 2003. С. 48–49.
11. Варда Я., Колосовські В. Острови надій. Розробка стратегій локального розвитку. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003. С. 43.
12. Мороз О.Ю. Територіальна громада : сутність становлення та сучасні українські реалії. *Демократичне врядування*. 2008. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf (дата звернення: 09.03.2021).
13. Бондарук Т.Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2009. 608 с. URL: http://194.44.12.92:8080/jsrui/bitstream/123456789/1242/1/Mon_Bondaruk.pdf (дата звернення: 10.03.2021).
14. Бутко І.П. Деякі проблеми становлення і розвитку територіального самоврядування в Україні. *Місцеве та регіональне самоврядування України*. 1992. № 3. С. 6–10.
15. Руда Н.І. Формування соціального статусу територіального колективу в період переходу до ринкових відносин. *Правова система України: теорія і практика* : зб. матеріалів доп. наук.-практ. конф. Київ, 1993. С. 203.
16. Руда Н.І. Територіальна громада – суб'єкт конституційно-правових відносин: теоретичний та історичний аспекти. *Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. Київ, 2001. Вип. 12. С. 236.
17. Орзік М.П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Місцеве і регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1–2(10–11). С. 67–75.
18. Наврузов Ю.В. Системне визначення поняття категорії «громада». *Актуальні проблеми державного управління*. 2000. Вип. 4. С. 223–224.
19. Бодрова І.І. Концептуальні підходи визначення поняття територіальної громади. *Державне будівництво і місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 7. С. 62–72.

References:

- Hillery G.A. (1955) Definitions of Community: Areas of Agreement. *Rural Sociology*, vol. 20, no. 2, pp. 111–123.
- Jonassen C.T. (1959) Community Typology. *Community Structure and Analysis*. N.Y., pp. 20–21.
- Warren R. (1970) The Good Community – What would it be? *Journal of the Community Development Societ*, no. 1(1), pp. 14–23.
- Molodozhen Y.B. (2006) Ponjattja i sutnistj terytorialnoji ghromady v systemi miscevogho samovrjaduvannja Ukrainy [The concept and essence of the territorial community in the system of local self-government of Ukraine]. *University scientific notes : Journal of Khmelnytsky University*, no. 2, pp. 347–352.
- Shaffer R. (1989) Community Economics. Economic Structure and Change in Smaller Communities. Ames: Iowa State University Press, p. 4.
- Ostrom E. (2010) Upravlyaya obshchim: evolyutsiya institutov kolektivnoy deyatel'nosti [Managing the general: the evolution of collective institutions]. Moscow: IRISEN, Mysl. (in Russian)
- Gerber J.D., Nahrath S., Csikos P., Knoepfel P. (2011) The role of Swiss civic corporations in land use planning. *Environment and Planning*, pp. 185–204.
- Batanov O.V. (2001) Terytorialna ghromada – osnova miscevogho samovrjaduvannja v Ukraini [Territorial community – the basis of local government in Ukraine]. Kyiv: Institute of State and Law named after V.M. Koretsky NAS of Ukraine. (in Ukrainian)
- Baimuratov M.O. (2011) Terytorialna hromada v politychniy systemi i systemi mistsevoho samovriadvannia Ukrainy [Territorial community in the political system and the system of local selfgovernment of Ukraine]. Kyiv (in Ukrainian)
- Sushinsky O.I. (2003) Misceve samovrjaduvannja v Ukraini: konceptualjni zasady statusu ta dijalnosti vykonavchykh orghaniv [Local self-government in Ukraine: conceptual principles of status and activities of executive bodies]. Lviv: AFISHA. (in Ukrainian)
- Varda Ya., Klosovski V. (2003) *Ostrovny nadii. Rozrobka stratehii lokalnoho rozvytku* [Islands of hope. Development of strategies for local development]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. (in Ukrainian)
- Moroz O.Yu. (2008) Terytorialna ghromada: sutnistj stanovlennja ta suchasni ukrajinsjki realiji [Territorial community: the essence of formation and modern Ukrainian realities]. *Naukovyj visnyk «Demokratychnе vrjaduvannja»* [Scientific Bulletin "Democratic Governance"] (electronic journal), no. 2. Available at: http://www.lvivacademy.com/vidavnytstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf (accessed 09 March 2021).
- Bondaruk T.G. (2009) *Misceve samovrjaduvannja ta jogho finansove zabezpechennja v Ukraini* [Local government and its financial support in Ukraine]. Kyiv: Express. (in Ukrainian)
- Butko I.P. (1992) Dejaki problemy stanovlennja i rozvytku terytorialnogho samovrjaduvannja v Ukraini [Some problems of formation and development of territorial self-government in Ukraine]. *Local and regional self-government of Ukraine*, no. 3, pp. 6–10.
- Ruda N.I. (2001) Terytorialna ghromada – subjekt konstytucijno-pravovykh vidnosyn: teoretychnyj ta istorychnyj aspekty [Territorial community - the subject of constitutional and legal relations: theoretical and historical aspects]. *Rule of law: yearbook of scientific works of the Institute of State and Law. VM Koretsky NAS of Ukraine*. Kyiv, vol. 12, p. 236.
- Ruda N.I. (1993) Formuvannja socialnogho statusu terytorialnogho kolektyvu v period perekhodu do rynkovykh vidnosyn [Formation of the social status of the territorial team during the transition to market relations]. Proceedings of the *Legal system of Ukraine: theory and practice*: thesis add. and Science., Lane. scientific-practical conf. (Ukrain, Kyiv, October 7–8, 1993). Kyiv, p. 203.
- Orzikh M.P. (1995) Konceptcija pravovogho statusu samovrjadnykh terytorij i orghaniv miscevogho samovrjaduvannja [The concept of the legal status of self-governing territories and local governments]. *Local and regional self-government of Ukraine*, vol. 1–2 (10–11), pp. 67–75.
- Navruzov Y.V. (2000) Systemne vyznachennja ponjattja kategoriji «ghromada» [System definition of the concept of the category "community"]. *Actual problems of public administration: Coll. Science. UADU Ave*. Lviv: LF UADU; Calvary, vol. 4, pp. 223–224.
- Bodrova I.I. (2004) Konceptualjni pidkhody vyznachennja ponjattja terytorialnoji ghromady [Conceptual approaches to defining the concept of territorial community]. *State building and local self-government*, vol. 7, pp. 62–72.

Сахно Т. А.

Черкасский государственный технологический университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФЕНОМЕНА «ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ОБЩИНА»: ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ

Резюме

Рассмотрены характерные особенности территориальных общин в общем теоретико-методологическом аспекте. Проведен обзор научных подходов к определению понятия «территориальная община» зарубежных и украинских исследователей сквозь призму развития местного самоуправления, которые являются актуальными и на современном этапе социально-экономического развития. Изложены теоретические аспекты сущности данного феномена в процессе развития теорий и подходов путем выделения характерных признаков общины. Осуществлен системный анализ теоретических дискуссий, классификационных признаков и научных подходов. Исследованы особенности понятия «территориальная община» как политического, социального и экономического явления местного самоуправления. На основе различных зарубежных и отечественных исследований по данному вопросу сформирован собственный концептуальный подход по определенным характерным критериям.

Ключевые слова: община, территориальная община, местное самоуправление, признаки общины, научные подходы.

Sakhno Tetiana

Cherkasy State Technological University

**THEORETICAL ASPECTS OF THE PHENOMENON «TERRITORIAL COMMUNITY»:
CONCEPTS AND FEATURES**

Summary

European integration processes and their intensity have given the impetus to the decentralization of power in Ukraine, which are considered to be one of the most successful reforms at the present stage of the country development. The redistribution of power and resources between the state and local governments involves systemic tools usage in regulating the socio-economic space and achieving macroeconomic stability of territories and the state in general. European models and modern approaches to municipal governance, the development of local democracy were the basis for changes in the territorial organization of power. In the system of local self-government of Ukraine, the key-place belongs to territorial communities that are the subjects of public authority, the primary bearers of functions and powers at the local level. The territorial community is a powerful lever in stimulating the economic activity of the territory through strategic planning of domestic development aimed to improve the economy, living standards and welfare of citizens, meeting the interests, needs, rights and freedoms of man. Strengthening the role of the territorial community, as a guarantor in ensuring the organization of its own life, requires theoretical understanding and study of the essence of this concept as a socio-economic the phenomenon of local government. The article considers the characteristic features of territorial communities in the general theoretical and methodological aspect. A review of scientific approaches to defining the concept of "territorial community" by foreign and Ukrainian researchers through the local government prism, which is relevant at the present stage of socio-economic growth, was conducted. Theoretical aspects of this phenomenon essence in the process of theory and approach development by highlighting the community characteristics are pointed out. A systematic analysis of theoretical discussions of classification features and scientific approaches is conducted. The peculiarities of the concept of "territorial community" as a political, social and economic phenomenon of local self-government are investigated. Based on various foreign and domestic researches on this question, the own conceptual approach on definite characteristic criteria is formed.

Keywords: community, territorial community, local self-government, features of community, scientific approaches.

Наукове видання

ВІСНИК ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: Економіка

Відповідальний за випуск
Горняк Ольга Василівна

Українською, російською та англійською мовами

Передрук (перевидання) матеріалів видання
дозволяється тільки з дозволу автора і редакції.

Адреса редколегії:
65082, м. Одеса, вул. Дворянська, 2
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Електронна сторінка видання: www.visnyk-onu.od.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура UkrainianSchoolBook
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 17,91.
Підписано до друку 26.02.2021 р. Замов. № 0521/168. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.